

УДК 330.522.2

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Швець Н.В.

THE DEPRECIATION POLICY OF A COMPANY: CRITICAL QUESTIONS

Shvets N.

Стаття присвячена проблемі кризисного стану основних засобів на українських підприємствах та необхідності удосконалення їх амортизаційної політики з метою збільшення внутрішніх можливостей відновлення технічної бази. У статті доводиться доцільність створення на підприємствах амортизаційних фондів та цільового використання цих коштів, дається критична оцінка існуючим методикам обґрунтування амортизаційної політики підприємства та визначаються обмеження застосування прискореної амортизації основних засобів.

Ключові слова: амортизаційна політика, амортизаційний фонд, основні засоби, інвестиційні ресурси.

Вступ. Основні засоби підприємства є одним із визначальних виробничих факторів його успішної діяльності. Їхня початкова прогресивність й наступна ступінь фізичного та морального зносу в значній мірі визначають конкурентоспроможність будь-якого підприємства.

В Україні, на сьогоднішній день, за різними даними, близько 40% основних засобів промисловості експлуатуються вже близько 20 років, ще приблизно стільки ж - від 10 до 20 років. Рівень зносу засобів праці на українських підприємствах, за оцінками Державної служби статистики [1], в 2015р., досяг 60,1%, в промисловості – 76,9%.

Складний фінансово-економічний стан багатьох вітчизняних підприємств та несприятливий інвестиційний клімат в Україні обумовлюють актуальність акумулювання підприємствами власних ресурсів для фінансування необхідних організаційно-технічних заходів щодо відтворення основних засобів. Важливим джерелом фінансування таких заходів залишаються амортизаційні відрахування, які визначаються сформованою на підприємстві амортизаційною політикою.

Розгляду сутності амортизації та її значення як джерела інвестиційних ресурсів присвячені праці багатьох вчених, серед яких: В. Андрійчук, Н. Виговська, О. Галушко, С. Голов, Г. Кірейцева, М. Косова, Л. Мельничук, І. Тарасова, М. Чумаченко, А. Фукса. Державну амортизаційну політику та її вплив

на розвиток економіки країни досліджували: О. Галушко, Л. Лях, О. Короткевич, П. Орлов, Л. Ткаченко та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [2-8] показав, що найбільшу увагу автори приділяють питанням вибору методів нарахування амортизації. Решта питань амортизаційної політики підприємства залишаються не достатньо розглянутими. Зокрема, дискусійним, при чому з полярною точкою зору, є питання доцільності створення на підприємстві цільового амортизаційного фонду.

Мета статті – висвітлити основні проблемні питання амортизаційної політики підприємства та визначити можливі напрямки їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Амортизаційні відрахування у світі визнані основним джерелом фінансування виробничих капіталовкладень і становлять 60-70% інвестицій в основний капітал. У західноєвропейських і американських компаніях амортизаційні відрахування становлять 40% загального обсягу поточних і капітальних витрат підприємств.

Кошти, отримані від амортизаційних відрахувань, повинні спрямовуватися на поновлення основних засобів, що вибули внаслідок погіршення технічного стану й морального старіння. Саме амортизаційні відрахування є основою формування власних джерел інвестицій для підприємств, оскільки на відміну від прибутку вони не схильні до різких коливань під впливом ринкових факторів.

Правомірність розгляду амортизації як джерела інвестування підприємства обґрунтовується ще й тим, що сумарні амортизаційні відрахування за весь термін служби довгострокових активів не завжди дорівнюють їхній первісній вартості.

Стосовно амортизації основного капіталу в ринковій економіці існує дві базові концепції: економічна й податкова. Амортизація в економічній концепції розглядається як списання вартості основного капіталу по економічно обґрунтованих нормах, що відображає реальне (фізичне й моральне) його

зношування в даних умовах відтворення. Це необхідно для визначення витрат у поточному виробництві й, відповідно його рентабельності, інших показників ефективності виробництва.

Амортизація в податковій концепції - це списання вартості основного капіталу, виходячи з податкових норм, які можуть перевищувати (знижувати) економічно обґрунтовані. У цьому випадку вони виступають як кошти розподілу авансованої вартості активу на певний період часу й прискорення повернення цієї вартості (або, навпаки, як кошти зниження витрат і оптимізації фінансових результатів) і при цьому використовуються для визначення величини оподатковуваного прибутку.

В Україні роль амортизації у відтворювальному процесі основних засобів була значно ослаблена через зростання цін (на матеріальні ресурси, готову продукцію) і неадекватною переоцінкою засобів праці. У результаті виникла невідповідність розмірів амортизаційних відрахувань і відновної вартості основних промислово-виробничих фондів, що обумовило фактичне заниження витрат на виробництво й штучне збільшення оподатковуваного податком прибутку.

Реалізація завдань покладених на амортизацію як на процес, що забезпечує відтворення основних засобів, можлива тільки за умови продуктивного їх використання. Це значить, що вся нарахована амортизація повинна бути підтверджена реально виробленою й обов'язково реалізованою продукцією, щоб понесені підприємством витрати на основні засоби були частково погашені. У протилежному разі, при зупинці виробництва або відсутності реалізації продукції, зношування основних засобів здійснюється, але амортизація не нараховується й витрати на утримання й експлуатацію устаткування не покриваються.

Аналіз діяльності різних підприємств показав, що дуже часто в Україні амортизаційні кошти використовуються не за призначенням, у результаті чого на багатьох підприємствах відновлення основних засобів практично припинено, у той час як у промислово розвинених країнах воно відбувається через кожні 12-15 років. Причина нерационально використовуваних амортизаційних відрахувань частково складається ще й у тім, що діючою на сьогоднішній день системою обліку амортизації не передбачається її нагромадження в амортизаційному фонді. Виключення амортизаційного фонду, на нашу думку, не обґрунтоване й згубне для підприємств, це підтверджує практика їх господарювання, зокрема, гострий дефіцит інвестиційних ресурсів для відновлення техніко-технологічної бази. Такої ж думки дотримуються й інші вчені [2, 4, 9, 10].

Амортизаційні відрахування доцільно резервувати в амортизаційному фонді, при цьому для уникнення знецінення накопичених коштів, деякі вчені [4, 10] пропонують розміщати їх на депозитних банківських рахунках під визначений відсоток. Амортизаційний фонд повинен включати кошти, необхідні

для повного відтворення основних засобів на новій технічній основі, а також виконання всіх видів ремонтів, модернізації й інших видів поліпшень основних засобів за період їхньої служби. У роботі [10] пропонується визначати розмір амортизаційного фонду за формулою:

$$A\Phi = \sum_{j=1}^g (C_n \times K_u \times K_k + 3_p - 3_p^l + 3_{dm} - C_l)_j, \quad (1)$$

де C_n – первісна вартість j -об'єкта основних засобів;

K_u – коефіцієнт інфляції за період очікуваного терміну служби основних засобів;

K_k – інтегральна оцінка якості нового об'єкта щодо замінного;

3_p – витрати підприємства на виконання всіх видів ремонтів, модернізацію й інші поліпшення основних засобів за очікуваний термін служби;

3_p^l – витрати підприємства на ремонт і утримання основних засобів, які відносяться на собівартість продукції;

3_{dm} – витрати на демонтаж об'єкта у зв'язку з його заміною;

C_l – ліквідаційна вартість об'єкта.

Величина очікуваного доходу (D_a) від розміщення амортизаційного фонду на депозитних рахунках банків або від вкладення цих коштів у короткострокові фінансові інвестиції може бути розрахована так:

$$D_a = \sum_{i=1}^T A_i [(1 + E_n)^{T-i} - 1], \quad (2)$$

де E_n – прибутковість цінних паперів або ставка відсотка по депозитних вкладах;

T – термін служби устаткування;

A_i – сума річних амортизаційних відрахувань активу i -ого виду.

Запропонована методика фактично орієнтована на визначення потреби в коштах для повного відтворення основних засобів та оцінку майбутньої вартості накопичуваних амортизаційних відрахувань. Незрозумілим залишається питання, яким чином ця потреба може бути задовільнена і як це зв'язано з вибором методів амортизації.

Ефективним стимулом для масового відновлення основних засобів у ринковій економіці виступає інструмент прискореної амортизації. Однак оцінити вплив прискореної амортизації на результати діяльності підприємств України не можна однозначно. Позитивним є те, що прискорена амортизація знижує норму банківського відсотка й збільшує власні ресурси інвестування підприємств; сприяє подоланню психологічного бар'єру відносно ліквідації застарілого обладнання, зменшує втрати від морального зношування основних фондів. Але при цьому значно збільшується сума амортизаційних відрахувань, які включаються в собівартість продукції, що створює необхідність збільшення ціни готової продукції. Не кожне підприємство може застосовувати прискорений метод амортизації. Наприклад, галузі, що виробляють експортно-орієнтовану продукцію (хімічна, паперово-целюлозна) не можуть установ-

лювати ціни вище цін світового ринку. Спроби реалізації продукції за ціною визначеною на базі власних виробничих витрат приводять до падіння обсягів реалізації, прибутку або навіть до збитків. Дуже часто вітчизняна продукція, не поступаючись аналогам закордонних фірм по якісних характеристиках, не конкурентоспроможна за ціною.

При фіксованому рівні цін збільшення амортизації зменшує прибуток підприємства. Однак варто відзначити, що розмір збільшення амортизаційних відрахувань і зменшення прибутку не збігаються, тому що кошти, які направляються на амортизацію основних засобів, не підлягають оподатковуванню.

В економічній літературі існують різні думки щодо прискореної амортизації. У багатьох роботах прискорена амортизація розглядається як державний інструмент ефективного стимулювання інвестиційної діяльності.

Однак, не вступаючи з цим в протиріччя, учені Д.М. Черваньов і Л.І. Нейкова вносять обґрунтовані уточнення з цього питання [11]. Виходячи з визначення суми збільшення власних коштів підприємства в результаті застосування прискореної амортизації основних засобів (ΔS_a), можна зробити висновок, що вона прямо залежить від існуючої ставки оподаткування прибутку підприємств.

$$\Delta S_a = \Delta A \times \frac{N}{100}, \quad (3)$$

де N - ставка оподаткування прибутку, %;

ΔA - сума збільшення амортизаційних відрахувань після застосування прискореної амортизації, тис. грн.

Таким чином, чим вище ставка, тим вигідніше використання прискореної амортизації, оскільки при цьому відбувається збільшення суми власних коштів підприємства. Але при цьому істотні економічні вигоди досягаються тільки у випадках значних збільшень амортизаційних відрахувань, які можливі:

при високій питомій вазі нових основних засобів у загальній їхній вартості;

при досить більших розмірах підприємств (великотоннажних).

Ситуація, що склалася сьогодні в Україні така, що через інфляційний ріст протягом ряду років вартість нового обладнання набагато вище первісної вартості аналогічного експлуатованого устаткування, при цьому експлуатаційні характеристики нового не відрізняються від використовуваного. У таких умовах виникає необхідність проводити переоцінку основних засобів і нараховувати амортизацію на відношувати їхню вартість, а не на балансову, оскільки величина амортизаційних коштів, розрахована відносно балансової вартості, не може забезпечити відновлення фондів у нових умовах.

Останнім часом учені стали говорити про, так звану, "керовану амортизацію", що відображає об'єктивно сформовану або прогнозовану ринкову ситуацію. Політика керованої амортизації припускає не тільки управління темпами росту амортизаційного фонду, але й віковою структурою парку устаткуван-

ня за наявності розвиненого вторинного ринку цього устаткування. Складність реалізації такої політики полягає в недостатньому оснащенні багатьох підприємств України необхідними сучасними інформаційними технологіями, у необґрунтованому виборі методів нарахування амортизації, недосконалої системі обліку основних засобів.

Успішність вирішення завдання інвестування процесу відновлення фондів і подальшого розвитку технічної бази не можливо без участі держави.

Світовий досвід і досвід нашої країни переконають у тім, що амортизаційна політика, яку проводить держава, є одним з основних регуляторів процесу відтворення основних засобів й ефективним інструментом державного регулювання економічних процесів у сфері відновлення виробничого апарата.

Незважаючи на необхідність подальшого вдосконалення амортизаційної політики, потрібно відзначити й позитивні результати проведених в останні роки державних реформ у податковій політиці й системі бухгалтерського обліку. До таких відноситься лібералізація прав підприємств у виборі методу обчислення економічної амортизації.

Висновки. Отже дослідження теорії та практики формування підприємствами амортизаційної політики показало, що вона потребує удосконалення з метою вирішення проблеми інвестування технічного розвитку підприємств за рахунок власних джерел фінансування й створення амортизаційних фондів. Розробка амортизаційної політики підприємства потребує всебічного обґрунтування методів нарахування амортизаційних відрахувань, які необхідно вибирати виходячи з вартості технологічного устаткування, нормативних строків його експлуатації й умов продажів продукції на різних сегментах ринку. Удосконалення амортизаційної політики на сьогоднішній день є досить актуальним питанням, для вирішення якого необхідно проводити подальші дослідження в цьому напрямку.

Література

1. Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Гроздев Ю.В., Варченко О.М. Амортизаційний фонд як інструмент оновлення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю.В. Гроздев, О.М. Варченко // Економіка та управління АПК. – 2014. – №2. – С. 42-46.
3. Галушко О. С. Амортизаційна політика та її вплив на інноваційний розвиток підприємства / О. С. Галушко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2011. – № 1. – С. 65–76.
4. Дугієнко Н.О., Колобердянко І.І. Економічна сутність амортизаційної політики та її основні складові в період глобалізації / Н.О. Дугієнко, І.І. Колобердянко // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – №1(4). – С. 122-130.
5. Єрмолаєва М. В., Скиданенко Ю. Д. Фінансовий бухгалтерський облік амортизаційних відрахувань / М. В. Єрмолаєва, Ю. Д. Скиданенко // Наукові праці Полта-

- вської державної аграрної академії. – Вип. 1 (6). – Т.3. – Полтава : ПДАА. – 2013. – С. 128-132.
6. Педченко Н. С., Лугівська Л. А. Амортизаційна політика підприємства в контексті реформування податкової системи / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 6 (68). – С. 74-84.
 7. Соколова О. Амортизаційна політика в системі антикризового регулювання економіки [Електронний ресурс] / О. Соколова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. - Вип. 1. - С. 187-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_1_23
 8. Амортизаційна політика в Україні: проблеми і перспективи вдосконалення / Є. Помилуко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. Част. 1. – С. 157-160.
 9. Чумаченко М.Г. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства / М.Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — №11. — С. 11.
 10. Хотомлянський А., Колосок В. Амортизаційний фонд як источник воспроизводства основных средств / А. Хотомлянський, В. Колосок // Экономика Украины. – 2004. - №3. – С.38-42.
 11. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства України / Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова– К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999.- 514 с.
- References**
1. Derzhavnoi' sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (Ukr)
 2. Grozdjev Ju.V., Varchenko O.M. Amortyzacijnyj fond jak instrument onovlennja resursnogo potencialu sil'skogospodars'kyh pidpryjemstva / Ju.V. Grozdjev, O.M. Varchenko // Ekonomika ta upravlinnja APK. – 2014. – №2. – С. 42-46. (Ukr)
 3. Galushko O. S. Amortyzacijna polityka ta i'ivplyv na innovacijnyj rozvytok pidpryjemstva / O. S. Galushko // Ekonomichnyj visnyk Nacional'nogo girnychogo universytetu. – 2011. – № 1. – С. 65–76. (Ukr)
 4. Dugijenko N.O., Koloberdjanko I.I. Ekonomichna sutnist' amortyzacijnoi' polityky ta i'i' osnovni skladovi v period globalizacii' / N.O. Dugijenko, I.I. Koloberdjanko // Visnyk Zaporiz'kogo nacional'nogo universytetu . – 2009. – №1(4). – С. 122-130. (Ukr)
 5. Jermolajeva M. V., Skydanenko Ju. D. Finansovyj buhgalters'kyj oblik amortyzacijnyh vidrahuvan' / M. V. Jermolajeva, Ju. D. Skydanenko // Naukovi praci Poltavs'koi' derzhavnoi' agrarnoi' akademii'. – Vyp. 1 (6). – Т.3. – Poltava : PDAA. – 2013. – С. 128-132. (Ukr)
 6. Pedchenko N. S., Lugivs'ka L. A. Amortyzacijna polityka pidpryjemstva v konteksti reformuvannja podatkovoi' systemy / N. S. Pedchenko, L. A. Lugivs'ka // Naukovyj visnyk Poltavs'kogo universytetu ekonomiky i torgivli. – 2014. – № 6 (68). – С. 74-84. (Ukr)
 7. Sokolova O. Amortyzacijna polityka v systemi antykrizovogo reguljuvannja ekonomiky [Elektronnyj resurs] / O. Sokolova // Visnyk Nacional'noi' akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezydentovi Ukrainy. – 2012. - Vyp. 1. - С. 187-195. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_1_23 (Ukr)
 8. Amortyzacijna polityka v Ukraini: problemy i perspektyvy vdoskonalennja / Ye. Pomylyuko // Ekonomichnyj analiz. – 2011. – Vyp. 8. Chast. 1. – С. 157-160. (Ukr)
 9. Chumachenko M.G. Shhe raz pro amortyzaciju jak vazhlyve dzherelo investycijnoi' dijalnosti pidpryjemstva / M.G. Chumachenko // Buhgalters'kyj oblik i audyt. — 2004. — №11. — С. 11. (Ukr)
 10. Хотомлянський А., Колосок В. Амортизаційний фонд як источник воспроизводства основных средств / А. Хотомлянський, В. Колосок // Экономика Украины. – 2004. - №3. – С.38-42. (Rus)
 11. Chervan'ov D.M., Nejkova L.I. Menedzhment innovacijno-investycijnogo rozvytku pidpryjemstva Ukrainy / D.M. Chervan'ov, L.I. Nejkova– К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999.- 514 с. (Ukr)
- Швец Н.В. Амортизационная политика предприятия: проблемные вопросы**
- Статья посвящена проблеме кризисного состояния основных средств на украинских предприятиях и необходимости совершенствования их амортизационной политики с целью увеличения внутренних возможностей обновления технической базы. В статье доказывается целесообразность создания на предприятиях амортизационных фондов и целевого использования этих средств, дается критическая оценка существующим методикам обоснования амортизационной политики предприятия и определяются ограничения применения ускоренной амортизации основных средств.*
- Ключевые слова:** амортизационная политика, амортизационный фонд, основные средства, инвестиционные ресурсы.
- Shvets N. The depreciation policy of a company: critical questions**
- The article is concerned with the critical condition of Ukrainian companies' capital assets and the need of improving the companies' depreciation policies with the aim of increasing the internal capabilities of upgrading their technical base. The article proves the practicability of creating depreciation funds and their dedicated use at companies; it critically analyses the existing practices of justifying the companies' depreciation policies and outlines the limitations on applying an expedited approach to depreciating the capital funds.*
- Keywords:** depreciation policy, depreciation fund, capital assets, investment resources.
- Швец Н.В.** – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, shvetsnnn@ukr.net
- Рецензент:* . д.е.н., професор **Чернявська Є.І**